

O‘ZBEK TILI VA UNING TA’LIMI TARAQQIYOTI: MUAMMO VA YECHIM

**(O‘zbek tiliga Davlat tili maqomi berilganligining
33 yilligiga bag‘ishlangan an’anaviy respublika ilmiy-amaliy
konferensiyasi materiallari)**

Buxoro, 20-oktabr, 2022-yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA’LIM VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
BUXORO VILOYATI HOKIMLIGI
DAVLAT TILIDA ISH YURITISH MARKAZI BUXORO
VILOYATI HUDUDIY BO‘LINMASI**

O‘ZBEK TILI VA UNING TA’LIMI TARAQQIYOTI: MUAMMO VA YECHIM

**(O‘zbek tiliga Davlat tili maqomi berilganligining
33 yilligiga bag‘ishlangan an’anaviy respublika ilmiy-
amaliy konferensiyasi materiallari)**

Buxoro, 20-oktabr, 2022-yil

“Durdona” nashriyoti

UO‘K 81(575.1)

81.2g(5U)

A 18

Yuldasheva D.N.

“O‘zbek tili va uning ta’limi taraqqiyoti: muammo va yechim” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. [Tekcm] 19-oktabr 2022-yil. / D/N/Yuldasheva. - Buxoro: "Durdona" nashriyoti, 2022. - 290 c.

KBK 81.2g(5U)

Mas’ul muharrir

**pedagogika fanlari nomzodi,
professor Yuldasheva D.N.**

Taqrizchilar

**filologiya fanlari doktori,
professor Abuzalova M.K.**

**filologiya fanlari nomzodi,
dotsent G‘aybullayeva N.I.**

**To‘plovchi va nashrga
tayyorlovchi**

**filologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori (PhD) Ahmadova U.Sh.**

Mazkur to‘plamga kiritilgan maqolalar va tezislarning mazmuni, statistik ma’lumotlari, bildirilgan fikr-mulohazalarga mualliflarning o‘zlari shaxsan mas’uldirlar.

© Buxoro, 2022 “Durdona” nashriyoti

ISBN 978-9943-5871-0-6

8-SHO'BA.

**ADABIYOTSHUNOSLIK MASALALARI
НАВОИЙНИНГ ТУРКИЙ ВА ФОРСИЙ ҒАЗАЛЛАРИ
БАДИИЯТИГА ДОИР**

Бекова Назора Жўраевна,
БухДУ профессори

Annotation: The article describes the skillful use of quotation art in Turkish and Persian poems by AlisherNavoi. Most of the byts of the great poet were born on the basis of theological and Islamic ideas. If the ghostly meanings of each poem are compared together with the divine book, it will be assured that a number of poems are the product of Navoiy's creative work are spiritual and literary interpretations of the divine book. The poetry of AlisherNavoiis often referred to the hidden form of this art, along with an explicit interpretation. Diveneloquent expression such as the Talmud, the quotation, the tafsir, is an active event for the ghosts of praise of AlisherNavoi.

Key words: *quotation, the Koran, Hadis, Turkie gazals, Persian gazals, bilingual, poverty, prophet, Muhammad, lesus, ideal person, love*

Алишер Навоий Ҳаллоқ кудрату салоҳияти, сифату сийратини Қуръони карим оятлари асосида ифодалаган бўлса, олам гўзаллигини Шарқ фалсафасида кенг ўрин тутган тасаввуф ақидалари, ғоялари заминида талқин этади. Шунинг учун ҳамд ғазалларда Оллоҳни васф қилиш билан бир қаторда унинг яратувчилик хусусияти улуғланади. Мутафаккир шоирнинг яратиш ва яралиш тўғрисидаги фалсафий қарашлари мазкур ғазалларда юксак бадий талқинини топган. Бу мавзуга дахлдор ғазалларда Оллоҳ мўъжизавий сиймоси марказий ўринда туради.

Ҳамд ғазалларда Оллоҳ ва банда муносабатлари ҳам чуқур фалсафий мушоҳадалар тарзида баён қилинган. Шоир ёзишича, Оллоҳ ўз бандасининг ҳар қандай гуноҳини кечира олувчи бекиёс шафкат соҳиби, айти вақтда ҳеч бир инсон Унинг қаҳру ғазабидан эмин бўла олмайди. Бутун умрини майхонада ўтказган гуноҳкор банда ҳам Яратганнинг лутфу марҳаматидан умидвор бўлиши мумкин, аммо бор ҳаётини таквою ибодатга бахшида

айлаган зот бўлсин, Унинг қаҳру ғазабига дуч келиши ҳам қийин эмас:

Не қаҳринг заҳридин эмин бўлиб ҳар сокини масжид,

Не лутфунг бодасидин ноумид аҳли хароботе.

Чу баҳре раҳматинг мавж урса пайдо бўлмағай хасча,

Неча журм аҳлидинки, бўлса юз кўху хато пайдо, — [Навоий Алишер. Бадоеъ ул-васат, 1990: 5] каби байтларда шундай фикрлар ўз аксини топган. Бинобарин, одамларнинг яхши инсонлар ҳақидаги маломатлари, ёмонлар тўғрисидаги мадҳу санолари Оллоҳ олдида ҳечдир. Адолатли Халлоқ ҳар кимга ўзига муносиб баҳо беради. Шундай экан, ҳар қайси инсон Яратганнинг ҳақиқат қилишига умид қилиб яшаши мумкин. Меҳрибон Оллоҳ бор экан, яхши инсон ҳеч қачон хор бўлмайди, деган муҳим фикр ифодаланади юқоридаги байтлар замирида. Мазкур байтларда Оллоҳнинг Аш-шоҳид (ҳар нарсани нозиклиги билан кўриб турувчи), Ал-Ғофур (гуноҳкорлардан истаганини зиёдаси билан авф этувчи), Ал-Адлу (чин адолат соҳиби), Ал-Хофиду (кулларидан баъзиларининг даражасини туширувчи), Ар-Рофиу (кулларидан баъзиларини юксалтирувчи), Ал-Музидлу (истаганини ночор ва ҳақир қилувчи) каби исм ва сифатлари улуғланган.

Алишер Навоий турли дунёқарашдаги кишиларни кузатиш, улар феъл атворидаги жиҳатларни умумлаштириш орқали қандай одамларнинг ибодату дуолари Оллоҳга етиб боришини яширин ички бир туйғу билан (яшаш тажрибаси орқали) ҳис қилган ва тасвирлаган. Чунки бу улуғ ижодий дард шоир қалбига болалигидан – «Мантиқ ут-тайр»га ишқи тушганидан бошланган эди.

«Ҳақ – инсон» муносабатларини турлича талқин этиш оқибатида жамиятнинг ҳар хил табақалари ўртасида низолар келиб чиққан. Инсоният тарихидан муълумки, барча буюк даҳоларнинг маслак ва ҳақиқатларини зоҳирбин, калтабин авом тушуна олмаганлиги ёки англашга қодир эмаслигидан тафаккур аҳли бошига кўп кулфат тушган. Шунинг учун Исо алайҳиссалом чормихга тортилган, Будда тошбўрон қилинган. Суқротни ҳақимга захар ичирилган. Алишер Навоий ҳам турли мазҳаблар, тариқатнинг турли оқимлари ўртасида ўшандай хурофий курашлар айни кучайган даврда яшаб ижод этди. Табиийки, улар буюк мутафаккир ижодиёти учун изсиз кетмаган, албатта.

Шоир асарларининг кириш ҳамдларида Оллоҳнинг буюк қудратини, Унинг яратиклари мўъжизавий мукамаллиги васф этилган белса, ҳамд ғазалларида эса Ҳақ маърифатини турлича талқин этиш жараёнида келиб чиққан низоларнинг бош сабаблари тазод санъати орқали қиёсланади: нафс-руҳ, хонақоҳ - дайр, зоҳид - ошиқ, тақво - ишқ (жунун), мўъмин- махмур, хирад - хайрат (юрак), аҳли тақво - аҳли исён, хуру ризвон - васли Ҳақ. Бу қиёслар замирида шоир яшаган даврнинг турли ижтимоий қатламларга хос кишилар руҳияти акс этган ва улар Оллоҳни ўз маърифий даражаларидан келиб чиқиб таърифлаган.

Шоир тазод бадий санъати воситасида Ҳаққа етиш йўллари раангин ифодалашга интилади. Навоийнинг фикрича, Оллоҳ даргоҳининг сиру асрорини билиб бўлмайди. Қахру лутфининг сабаби эса фақат унинг ўзигагина аёнدير:

Эй ҳамд ўлуб маҳол фасоҳат била Санга,
Андоқки, қурб тақвову тоат била Санга.
Топмоқ ажиб фикру тахайюл била Сени,
Етмак маҳол ақлу фаросат била Санга.
Чун койинот зубдаси ожиз кўруб ўзин,

Ҳамд айта олмас онча балоғат била Санга [Навоий Алишер. Ғаройиб-ус-сиғар, 1988: 4].

Ҳатто «койинот зубдаси» – Муҳаммад алайҳиссалом ҳам Унинг даргоҳи сирларидан беҳабар, Унга балоғат билан ҳамд айтишда ўзини ожиз сезади, - дейди улуғ шоир. Шунинг учун Ҳақ маърифати ҳақида айтилган турли фикрларни тафтиш қилмай, Унинг даргоҳига энг мақбул – «ўзунг бирла ниёзу дард элт»; тоату тақво билан жаннатга дохил бўлолмайсан, чунки инсон малоикалардан ўтказиб тақво қилиш имкониятига эга эмас, сенинг «гуфтуғў»нинг «покравларнинг шариф анфоси» билан қиёсланганда қуруқ маддоҳлик; неча-неча анбиё-ю авлиёларнинг риёзату ибодати олдида сенинг ибодатинг ҳеч қандай қимматга эга эмас, дея қайта-қайта уқтиради шоир.

Элга махлас истасанг, етти тамуғни айла кул,
Айлабон бир шуъла бу оҳи дурахшондин жудо.
Жаннат истаб айлаганларни ибодат қилмағил,
Кавсару тўбию қасру ризвондин жудо.

Барчадин айру Навоийға қилиб васлинг насиб,

Қилмағил, Ё раб, ани мундин, муни ондин жудо
[Навоий Алишер. Бадоеъ ул-васат, 1990: 5].

Ҳамд ғазаллардаги дайр, майкада, буткада, муғ, бутхона, харобот, вайрона каби сўзлар ботиний поклик масканлари сифатида намоён бўлса, зоҳид, шайх, тақвою тоат каби исломий тушунчалар ғафлат рамзлари ёки Ҳақни таниш бобида улар “аҳли исён”дан анча руҳий-маънавий жиҳатдан орқада қолган зоҳирбин авом сифатида тасвирланади.

“Ғаройиб ус-сиғар”нинг 364, “Наводир уш-шабоб”нинг 3, 5, 114, “Бадоеъ ул-васат”нинг 1, 3, 4, 5 – ғазаллари худди шу мазмунда битилган ҳамдлардир.

Баъзи ҳамд ғазаллар марказида Ҳақдан ўзга ҳеч нарсага қизиқмайдиган, фақат Ҳақ билан бирга бўлиш умиди билан яшаётган г а н и й туради. Ярим девоналик, ярим мажнунлик (жунун, мажзублик) ганий ҳолатининг ўзига хос сифатларидир:

Эй, кўнгул ичра васлинг учун ком таманно,

Мени лабташнаи махмурға бер жом таманно [Навоий Алишер. Фавойид ул-кибар, 1990: 5].

Ғаний ўз дарди, ўз мақсади билан биргадир, чунки унда ўз мақсадидан бошқа ҳеч нарсага эҳтиёж сезмайди, “гармрўларға ҳамқадам ўлмокқа ҳадди йўқ». Дарҳақиқат, муайян мақомга кўтарилган солиқни ҳеч қандай ташвиш-тараддуд безовта қилолмайди.

Онда тенг кўр гумраҳу огоҳни,

Дайр кўйи бирла байтуллоҳни [Навоий Алишер.

Лисон ут-тайр, 1991: 203] .

Бу ҳолатда **ғ а н и й** нинг таянч мақсади нафсонияти, ўзлиги билан бирлашган, улар гўё бир-бирига сингиб кетган.

“Фавойид ул-кибар”нинг 5-ғазалигина худди шу кайфиятда ёзилган ҳамддир.

Илоҳий эҳтиёжгина ошиқни иккилик ўртадан кўтарилган ваҳдат мақомига эриштиради. Худди шу мазмун «Фавойид ул-кибар»нинг охириги ҳамд ғазалида қуйидагича ифодаланган:

Чу солиқ айлар эса азм водийи тавҳид,

Керакки, минса бу сайр ичра маркаби тажрид.

Бу маркабу бу сафар кимсага муяссар эмас,

Ки ҳосил айламагай олам аҳлидин тафрид .

Тавҳид йўлида солиқдан тафриду тажрид бўлиш талаб қилинади. Чунки иккилик бу йўлда ортиқчалик қилади ва бирлик сирларини билишдан четга чиқишни англатади. Тавҳид

– солиқ ва Ҳақ ўртасида тафовутнинг йўқолиши, уларнинг бирлашиши, солиқнинг Ҳақ тажаллийсини ўзида кўра олишидир.

Бу ғазалда бошқа ҳамд ғазалларда учрамайдиган янги қаҳрамон – муғ образи берилган:

Чу дўст лутфиға бу барча бўлди вобаста,
Недин керак кишига васл нақдидин тардид.
Кетур қадаҳки, даме ўзни хуш тутай, эй муғ,
Тўла қуярға эмас ҳожат айламак таъкид [Навоий

Алишер. Фавойид ул-кибар, 1990: 114] .

Улуғ шоирнинг таъкидича, Ҳақ васлига етишга ишонмаслик бу иймонсизликдир. Муаллиф тасвиридаги қаҳрамон ўзини васл боғида ҳис қилади ва муғдан қадаҳ (май) сўрайди.

Муғ мазкур ғазалда Жаброил алайҳиссалом тимсоли сифатида келган. Чунки у – Оллоҳ амрлари сиру синоатидан, илми ғайбдан дарак берувчи, воситачи, ваҳий келтирувчи фаришта. Ҳазалдаги «вобаста» «тардид», «васл нақди» каби сўзлар унинг Жаброил алайҳиссаломга тегишли эканлигини асослайди. Айтганларимизни «Девони Фоний»да келган ҳамднинг куйидаги сатрлари тўлдиради:

Тойири қудс, ки бар арш нишеман дорад,

Пайки пайғом диҳи ҳазрати дарвешон аст [Навоий
Алишер. Девони Фоний, 2002: 146].

Маърифатдан кейинги босқичларнинг барчаси ҳаётдан узилиб, «девона»лик билан яқинлашиб бораверади. Шунинг учун ғазалнинг мактаси ҳам ғайри табиий яқунланади:

Навоий истамас ўзни даме бу дайрда соғ,

Ҳамиша кайфиятиға анинг беринг таждид.

«Таждид» – янгиланиш, янгидан пайдо бўлиш. Ўз-ўзидан аёнки, руҳий тараққиёт йўлидаги солиқ яна илгарилашни хоҳлайди. Ҳамиша дард билан ҳамдамлик, ишқ изтироблари ошиқнинг руҳий ҳолатига қувват беради, унга янада янги-янги кайфият бағишлайди.

Алишер Навоий Ҳақнинг сирини “ақлу фаросат била” англаб бўлмаслигини, “ҳар неча ақл тафаккур” қилганда ҳам Ҳақ зотини “ташбеҳ этгали” ҳайронликдан “ғайри самар”дан ўзга бир ҳолатга эриша олмаслигини деярли ҳар бир ҳамд ғазалида таъкидлайди:

Ангаки, бўлди жунун ишқ ичинда ёғдурдинг,

Хирад қушини учурмоққа тифллардин тош [Навоий Алишер. Фаройиб-ус-сиғар, 1988: 242] .

Шоир Оллоҳнинг «камоли қудрати» ҳайратидан ақл «исбаъни мисвок» қилмоқдан нарига ўта олмаслиги ва «хуффош – аъмо хирад» нинг «кунҳи зот»ни кўра олмаслиги «маъзур», деб хулоса чиқаради. «Девони Фоний»даги қатор ҳамдларда ҳам («ақл фалак сирларини билишдан ожиз») «ақл пири ишқ асрори олдида мактаб боласи» («пири ақл аст бари ишқ чу тифли мактаб») дея тасвирланади. Муҳими, бундай маъно ташувчи ғазаллар «Девони Фоний»да яна талайгина кўзга ташланади.

Улуғ шоирнинг бадий-маърифий ғазалларида ҳам бу масалага кенг ўрин ажратилган.

Таъкидлаш жоизки, фақру фано бу тасаввуфда бош мақсад бўлганлиги сабабли деярли ҳар бир ҳамд ғазалда бунга ишора қилинади.

Ўлса деб эрдинг Навоий, тиргузай васлим била,
Билтур ўлганлар била ани баробар бўлди тут [Навоий Алишер. Бадоеъ ул-васат, 1990: 69] .

Навоий «билтур ўлганлар» қаторида ўзини санайди. Шоир бунда нафс, тан эҳтиёжлари хавфидан қутулганлигига «Муту қабла анта муту»нинг ҳаётий исботига ишора қилган.

Солик турли нақшлар, шакллар, мавжлар, ҳодисалар – ўн саккиз минг олам ичида нимаики ажойибот бўлса, улар шакл жиҳатидангина мавжуд бўлиб, зоҳирда кўринувчанлик, рангоранг товланишларга ва коинотдаги барча нарсалар ичида энг улуғи, мукаммали **И н с о н** эканлигини англайди:

Эй, жамолинг жилваси миръот инсу жон аро,
Лек ўлуб ул жилва комил мазҳари инсон аро [Навоий Алишер. Фаройиб-ус-сиғар, 1988: 132] .

Фақир барча нарса фоний, фақат Оллоҳ боқийлигини, яъни «қудрат соҳиби бўлган султонлар, олимлар, диний қоидаларни ўзгартириб, янги мазҳаблар тузувчи кишилар ҳам, халқ орасида етук саналган валилар, пайғамбарлар ҳам Ҳақ зоти денгизининг мавжи эканлигини англаб етади:

Кавнайн адам бўлса, вужудингга не тағйир,
Гар мавж сукун топса, тенгизга не тағайюр.

Денгиз - мавж тизими асосида мантиқ-маъно умумлаштирилган.

Дам – бадам бу нақшлар топиб фано,

Фош ўлур минг мавжи гуногун яно.

Яхши боқсанг: мавжда йўқтур вужуд,

Бахрдин ўзга эрур бори набуд [Навоий Алишер. Лисон ут-тайр, 1991: 220].

Мазкур руҳдаги ҳамд ғазалларда талмеҳ ва л и т о т а (кичрайтириш) санъати етакчилик қилади. Чунки Оллоҳнинг қудрату азимати олдида мулки борлиқдаги барча мўъжизалар забун, қави, ожиздир:

Жинси башар йўқ оғаҳинг, хуршид хоки дарғаҳинг,

Кўк маҳд аро тифли раҳинг етти атоу тўрт ано [Навоий Алишер. Фавойид ул-кибар, 1990: 4].

Ҳатто улуғларнинг улуғи сифатида эҳтирому эътиборга лойиқ кўрилган етти ато – Ҳазрат Одам, Нух, Иброҳим, Мусо, Довуд, Исо, Муҳаммад Мустафолар ва тўрт ано – Момо Ҳаво, Биби Осиё, Биби Марям, Хадичаи Кубролар ҳам ўша Буюк қудрат олдида нотавондирлар. Мазкур ғазал Ҳақ зоти тўғрисида фикрлаш мумкин эмаслиги ҳақидаги Имом Ғазолий таълимотининг маърифий-бадиий талқинидир. Улуғ шоир Ҳақ зотини суриштириш мумкин эмаслигини, Уни билиб бўлмаслигини таъкидлар экан, «Оллоҳнинг зоти ҳақида гапирмоқчи бўлсалар, етти отамизу тўрт онамиз ҳам бешиқдаги гўдакка ўхшаб қоладилар», - дея рамзий ифода қилади.

Барча нақшлар, мавжлар Ҳақдан ажралган ва Ҳаққи Мутлақнинг бўлақларидир. Аммо уларни Ҳаққа ташбиҳ этиб бўлмайди. «Лисон ут-тайр»да ҳам худди шу ғоя илгари сурилади. «Бадоеъ ул-васат» нинг учинчи ғазалида «Лисон ут-тайр» даги воқеалар айрим ихчам лавҳалар шаклида талқин этилган:

Гулшани васлингга ҳар қушки ҳаво кўргузди,

Етмади лек агар етти қилиб эрди ҳаво.

Зотинга ғайрни кимса нечук этгай ташбиҳ,

Мосиваллоҳ чу саво келдию ул зот сиво [Навоий

Алишер. Бадоеъ ул-васат, 1990:7].

Қушлар етти водий (руҳий-маънавий риёзат босқичлари) дан ўтган бўлса-да, барибир Ҳаққа ета олмади. Чунки Оллоҳ яратган нарсалар Оллоҳнинг ўзи бўла олмайди. Оллоҳ яратиклари ҳар қанча мўъжизаларга бой, мукаммал бўлса-да, барибир фоний, ўткинчи, фақат Ҳақгина боқийдир. Фонийни Боқийга ўхшатиш эса мантиққа зид. Чунки ақоиди исломияга кўра, Оллоҳнинг

Эйки дебсенким, билай тавҳид сирридин хабар,

Шаръдин неким тажовуз айлади илҳод бил .

Алишер Навоийнинг комиллик тариқига бўлган муносабати ана шу нуқтада аён бўлади. Чунки «Мантиқ ут-тайр» билан айна шу воқеалар тасвирида фарқлар яққол кўзга ташланади.

Фаридуддин Атторда Шайх Санъон Каъбага етиб келмай, тарсо кизнинг мусулмон бўлганини эшитиб, йўлдан қайтади ва иккаласи ҳам (тарсо қиз – тонгда, Шайх Санъон – тушда) ишқ йўлида (дашту-сахрода) вафот этади, улар дафн этилган жой "дил аҳли зиёратгоҳи бўлди", - дейилади. Дарҳақиқат, "Мантиқ ут-тайр"да Шайхнинг сидку садоқати ва ишқ йўли улуғланган [Аттор Фаридуддин. Мантиқ ут-тайр, 1900, 26 июнь:45].

Алишер Навоийнинг маърифий-бадий хамдлари руҳий-маънавий риёзат босқичлари Ҳақни таниш усулининг асоси эканлигини бадий ифодалашга ҳам қаратилган. Ҳамд ғазалларда ҳар бир маънавий-камолот босқичида солиқнинг Ҳақ сифатларини тобора кўпроқ ва чуқурроқ англаб бориши, Илоҳ маърифатини айнан қайси нуқтагача илғаши яққол тасвирланган.

Солиқ ва Ҳақ орасидаги муносабатларни босқичма-босқич тасвирлаб бориш, ҳар босқич (Ҳақ маърифатини англаш жараёни)да сулуқ аҳлининг руҳий-маънавий жиҳатдан юксалиб, Ҳаққа яқинлашиб бориши ва худди шу жараёнда Ҳақнинг унга муносабатини маърифий асослаш, гавдалантириш Алишер Навоий хамд ғазаллари мавзу ва гоюлар оламининг мундарижасидир.

Камолотга риёзат йўли орқали борилади. Руҳий-маънавий камолот босқичидан ўтиш жараёнида жисмнинг имкониятлари қисқариб, руҳнинг юксалиши учун тўсиқ – ўзлик (жисм, нафс), «менликдан нишон» маҳв бўлади. Натижада инсон Илоҳ ва Ҳаётнинг, яъни ўзининг асл моҳиятини англайди. Бу эса комиллик мезонидир. Худди шундай холис дунёқараш жамият ва одамларда устувор бўлса, худпарастлик, зухдфурушлик, ноҳақ қон тўкиш, турли қарама-қарши гуруҳлар, мазҳаблар ўртасидаги келишмовчилик ўз-ўзидан йўқолади. Шунинг учун улуғ Навоий хамд ғазалларининг қахрамонлари оддий мўъминлик даражаси билан чекланиб қолмай, Ҳақ сиру синоатига етишишга бел боғлаган к о м и л и н с о н бўлиш иштиёқида «ўзни мақсуд манзилига бошлаган» т о л и б, Ҳақнинг улуғ қудрати олдида

ЎЗБЕК ТИЛИ ВА УНИНГ ТА'ЛИМИ ТАРАҚҚИЙОТИ: МУАММО ВА YECHIM

ўзини хору хас каби ҳис қилиб, «иксири аъзам» – ишқ оловида покланган о ш и қ, илми илоҳийда барчадан билимдон о р и ф, ф а қ р, Ҳақдан ўзга нарсага қизиқмайдиган мажзублик ҳолатидаги ғ а н и й дир. Шариат ҳукмларидан, Қуръони карим ва Ҳадиси шариф асосида Оллоҳ ва унинг чексиз сифатларидан хабардорлик, ўзининг моҳиятан шу қудрат соҳиби билан бирлигини пайқаш натижасида оддий ҳукмлар ижрочиси бўлиш билан қаноатланмай, ички руҳий ҳурликка, илми ғайбга эҳтиёж сезган с о л и к Алишер Навоийнинг форсий ва туркий ҳамд ғазаллари умумий қаҳрамонидир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Атор Фаридуддин. Мантиқ ут-тайр. –Т.: лит. 1900, 26 июнь. -Б 134.
2. Навоий Алишер. Мукамал асарлар тўплами. 20 томлик. 3-том. Хазойин ул-маоний. Ғаройиб-ус-сиғар. –Т.: Фан, 1988. – Б.618.
3. Навоий Алишер. Мукамал асарлар тўплами. 20 томлик. 5-том. Бадоеъ ул-васат. –Т.: Фан, 1990.-Б.541.
4. Навоий Алишер. Мукамал асарлар тўплами. 20 томлик. 6-том. Фавойид ул-кибар. –Т.: Фан, 1990.-Б.564.
5. Навоий Алишер. Лисон ут-тайр. –Т.: Адабиёт ва санъат, 1991.- Б.458.
6. Навоий Алишер. Мукамал асарлар тўплами. 20 томлик. 18-том. Девони Фоний. –Т.: Фан, 2002. –Б.549.